

CHET TILLARNI O‘QITISHDA O‘RGANUVCHILARNING TINGLAB TUSHUNISH KO‘NIKMALARINI SAMARALI RIVOJLANTIRISH USULLARI

*Ubaydullayeva Maftunaxon Omonboy qizi,
KSPI, Uzbekistan*

*Oxonov Shohmurod Ahmadzoda
KSPI, Uzbekistan*

Annotatsiya. Ushbu maqola talabalarning tinglab tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirishni tahlil etadi, shuningdek unda o‘rganuvchilarning tinglab tushunish qobiliyatini rivojlantirishning samarali usullari ham bayon etilgan.

ПУТИ ЭФФЕКТИВНОГО РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ВОСПРИЯТИЯ НА СЛУХ УЧАЩИХСЯ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация. В этой статье анализируется развитие навыков аудирования учащихся, а также описываются эффективные способы развития навыков аудирования учащихся.

WAYS TO EFFECTIVELY DEVELOP LEARNERS' LISTENING COMPREHENSION SKILLS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Annotation. This article analyzes the development of students' listening comprehension skills and also describes effective ways to develop learners' listening comprehension skills.

Key words: listening, comprehension, skill, development, learner, effective, ways, questions, mother tongue, process, writing activities, graphics.

Chet tillarini o‘qitish, o‘rganish zamon va makon talablarining biriga aylandi. O‘zbekistonda ham mustaqillikdan keyin chet tillarini o‘rganish uchun qulay imkoniyatlar yaratib berildi. Birinchi prezidentimiz Islom Karimov aytganlaridek, “Hozirgi paytda xorijiy tillarni o‘rgatishga yurtimizda katta ahamiyat berilmoqda. Bu ham albatta, bejiz emas. Bugun jahon hamjamiyati o‘ziga munosib o‘rin egallashga intilayotgan mamlakatlarimiz uchun, chet ellik sheriklarimiz bilan hamjihatlikda, hamkorlikda o‘z buyuk kelajagini qurayotgan xalqimiz uchun xorijiy tillarni mukammal bilishning ahamiyatini baholashning hojati yo‘qdir”. Ushbu fikrlarning mantiqiy davomi sifatida 2012 yil 10 dekabrda qabul qilingan “Chet tillarini o‘rgatish tizimini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to‘g‘risida”gi Prezident Qarori misol qilib keltirish mumkin.

Hozirgi kunda esa O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning "O‘zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish chora - tadbirlari to‘g‘risida" 2021-yil 19-maydagi PQ-5117- son qaroriga muvofiq chet tillariga yanada yuksak etibor bor qaratilib kelinyapti.

Chet tilini o'qitish va o'rganishda to'rt ko'nikmaga (o'qish , yozish, tinglab tushunish va gapirish) bo'lish tamoyiliga alohida e'tibor beriladi. Shu bois, bu to'rt aspektni bir vaqt ichida o'rgatmasdan , ularning har birini alohida tahlil etgan holda rivojlantirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Quyida biz o'rganuvchilarning tinglab tushunish ko'nikmalari va uni rivojlantirishning samarali usullarini tahlil etamiz.

2009 yil Vilmante Liubinieneda tinglash ko'nikmalarini rivojlantirish mavzusidagi o'z maqolasida quyidagilarni bayon etgan. Vilmante Liubinieneda tinglash ko'nikmalarini rivojlantirish - tinglash, o'qish, yozish va gapirish kabi, izchil amaliyot bilan eng yaxshi ishlab chiqilgan murakkab jarayondir. Tinglash - bu muvaffaqiyatli muloqot va muvaffaqiyatli professional martaba uchun asos bo'lgan muhim mahorat. Samarali tinglash qobiliyatlari yangi ma'lumot, bilim va ko'nikmalarni o'rganish va moslashtirish qobiliyatini oshiradi.

"Training And Development " o'quv qo'llanmasidagi "ESP: English for specific purposes" " Peace Corp Formation Collection & Exchange"- da talabalarining tinglash qobiliyatini samarali rivojlantirish uchun o'z fikrlari aytib o'tilgan va quyidagi samarali usullardan foydalanilgan: Tinglab tushunish, garchi ingliz tilida muloqot qilish uchun muhim bo'lsa-da, odatda ingliz tilidagi dasturlarda til ko'nikmalaridan biri sifatida ko'p e'tiborga olinmaydi. Ona tilida so'zlashuvchi sifatida siz o'quvchilaringizda tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda noyob ustunlikka egasiz. Sinfda aytilgan har bir so'z o'quvchilarning eshitish qobiliyatini rivojlantirishda foydali bo'lishi mumkin.

Samarali bo'lishi uchun sinf bilan og'zaki muloqotingiz tushunarli bo'lishi kerak. Tushunarsiz bo'lgan nutq shunchaki "shovqin" bo'lib, o'quvchilarning tilni o'zlashtirishiga olib kelmaydi. Shu sababli, siz o'quvchilaringizning til bilish darajasini tahlil qilishingiz va ularning tushunishi uchun nutqingizni sozlashingiz juda muhimdir. Sizni tushunganingizga ishonch hosil qilish uchun kursning boshida biroz vaqt sarflashingiz kerak. Sizning talabalaringiz, masalan, ingliz aksentini eshitishga odatlangan bo'lishi mumkin va siznikiga moslashish uchun vaqt kerak bo'lishi mumkin. Talabalaringizni tushunishlari haqida ma'lumot olish uchun gaplashayotganda ularga diqqat bilan qarang. Tinglab tushunishni talab qiladigan kontent haqida savollar berish yoki savollar yoki izohlar berish orqali tushunishni tez-tez tekshirib turing.

Yozuv mashqlari o'quvchilarning tinglab tushunishlarini tekshirishning yaxshi usuli hisoblanadi. Ularga bir nechta so'zlarni o'chirib tashlagan holda qisqa parcha bering. Parchani ikki marta ovoz chiqarib o'qing. Agar ular etishmayotgan so'zlarni to'ldira olmasalar, ular parchani anglay olmaydilar. O'quvchilar e'tiborini ushbu til tuzilmalariga qaratish uchun, masalan, ushbu shakllar ustida ishlayotgan bo'lsangiz, maqola yoki fe'llarni o'chirish kabi mashqlarni yopish mashqlaridan foydalanishning boshqa usullari kiradi.

Magnitofon til o'qituvchisi uchun qimmatli boylikdir. Agar sizda magnitafon mavjud bo'lsa, tinglash mashqlarini oldindan yozib olishingiz mumkin, shunda o'quvchilar ularni bajarayotganda sinfda erkin aylanib yura olasiz. Talabalarga boshqa urg'u va qarama-qarshi jinsdagi ma'ruzachilarni eshitishni mashq qilish uchun siz boshqa ona ingliz tilida so'zlashuvchilarning aqldan ozish yoki boshqa parchalarni o'qishlarini yozib olishingiz mumkin.

Talabalarga tinglashda eslatma olish mashqlarini bering. Sizning talabalaringiz diktant mashqlari sifatida so'zma-so'z eslatma yozishga odatlangan bo'lishi mumkin va asosiy ma'lumotlarni tinglashda mashq qilish kerak bo'ladi. Ularga ma'ruzachi tomonidan kiritilgan ma'noni tushunishga yordam bering. Bunday maslahatlarning qisqacha mazmuni quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- a) "Ikki sabab bor..." kabi sonli gaplar
- b) Ritorik savollar

c) Kirish xulosalari: "Avval tushuntirib beraman...Men muhokama qilmoqchi bo'lgan mavzu qiziqarli, chunki..."

d) "Boshqa sabab..."; kabi gaplar bilan ifodalanadigan fikrni ishlab chiqish; "Bir tomondan..."; "Shuning uchun..." va boshqalar.

e) "E'tiborimizni... ga qaratamiz" va boshqalar.

f) "Birinchi..."; "Keyingi" belgisi bilan berilgan fikrlar xronologiyasi; "Nihoyat,..."; va boshqalar.

g) "Bu muhim, chunki..." "Ahamiyatli natijalar edi..." "Takrorlashga ijozat bering..." va hokazo kabi fikrlarning ta'kidlanishi.

h) "Xulosa qilib..." "Men ko'rsatganimdek..."; va hokozalar bilan ifodalangan fikrlarning qisqacha mazmuni.

Tinglash mashqlari bilan iloji boricha grafikdan foydalanish kerak. Talabalar grafiklarni (xaritalar, diagrammalar va boshqalar) o'qishni o'rganishda ham yordamga muhtoj bo'lishi mumkin, chunki ular bu ko'nikma bilan kam tajribaga ega bo'lishlari mumkin. Tinglab tushunish faoliyati ularga grafik axborot qanday o'qilishi va tahlil qilinishini ko'rishga yordam beradi.

Ko'rib chiqqanimizdek, har bir usullar o'ziga xos afzallik jihatlariga egadir. Bunday usullarning barchasida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik, o'quvchining ta'lim jarayonidagi faol harakati ko'zda tutiladi

Xulosa qilib aytganda, yuqoridagi usullar o'rganuvchilarning eshitish qobiliyatini rivojlantiradi. Bundan tashqari talabalar hamda o'quvchilarni ijodkorlikka yunaltirish kerak bu ularga Ingliz tilida mantiqiy fikrlalashi, dunyoqarashlarini rivojlantiradi hamda ularning nutqi ravonlashadi, tez va to'g'ri javob berish malakasi shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Developing Listening Skills in CLIL Vilmantè Liubinienè 2010
2. Active Listening: Improve Your Conversation Skills, Learn Effective Comunication Techniques Joseph Sorensen.2019
3. Powerful Listening. Powerful InfluenceWork Better. Live Better. Love Better. Tim Hast. 2014
4. Qizi, U. M. O. (2022). SIYOSIY DISKURS DUNYONING KONSEPTUAL TASVIRI SIFATIDA. Oriental Art and Culture, 3(1), 750-753.
5. Ubaydullayeva, M. (2020). THE THEME OF WWII IN JOSEPH HELLER'S NOVEL CATCH-22.
6. USING CHILDREN'S LITERATURE IN EDUCATION. Ubaydullayeva Maftunaxon Omonboy qizi, Rakhmatullayeva Nurziyokhon Ulugbek qizi. International Multidisciplinary Scientific Practical Conference on Applied Science and Humanities. Boston, USA 81-82
7. Ubaydullayeva Maftunaxon Omonboy qizi. Fuzuliy she'riyatida yurt ta'rifi. International Conference on Advance Research in Humanities, Applied Sciences and Education. New York, USA. ICARHASE-2022, 426-428.
8. Ubaydullayeva Maftunaxon Omonboy qizi. Actual Problems of Literary Translation: Study of Translation Issues from Uzbek into English. Eurasian Scientific Herald (ESH) May 2022